

Mr Dragan Drobnjak

Uprava za sport i omladinu Vlade RCG

MISTERIJA ŠAHOVSKE IGRE

UVOD

Igra je dugo ostala van sfere interesovanja nauke. Ima stvari koje izgledaju tako jednostavne, same po sebi razumljive da i ne pomišljamo da bi ih trebalo proučavati. Međutim, kada nauka udostoji pažnje baš te naoko jednostavne stvari, često se pokaže da su one đavolski komplikovane. Igra je jedna od takvih kategorija. Pričinjava nam se da je u svijetu igre sve jasno, da se tu nema više šta objašnjavati. To je isti onaj privid po kome je i sila teže potpuno jasna dok se još ne zna o prirodi gravitacije. Tu i leži razlog kasnog uključivanja nauke u rasvjetljavanje fenomena igre.

Ako bi se lišila zagonetnog, neobjašnjivog, pa dijelom i misterioznog, šahovska igra bi izgubila dosta od svoje istinske prirode, koju više ne bi odlikovala ona iskonska draž opčinjavanja. Šahovska igra ne otkriva sve svoje tajne šahe, ni u pogledu sopstvenog porijekla, ni u pogledu svog mjesta u životu pojedinaca ili društva. Zbog toga je šahovska igra izuzetno zanimljivo polje istraživanja sa sociološkog, socijalno-psihološkog, filozofsko-antropološkog, kulturološkog i drugih aspekata.

UOPŠTE O IGRI

S ubrzanim razvojem industrijalizacije, sve je više dolazilo do izražaja značaj slobodnog vremena, njegovih oblika i sadržaja, među kojima igra zauzima jedno od najistaknutijih mjesta. To je osnovni razlog što je svijet igre u svojoj cjelini ušao u sferu sociološkog interesovanja. Međutim, igra nije samo sociološki fenomen, već i fiziološko - antropološki, zatim društveno - istorijski, kulturološki pa i biološki. To znači da fenomen igre nudi široko polje multidisciplinarnih, ali i užih, specijalnih istraživanja, koja su, za sada, još na samom početku.

Igra je specifična djelatnost u odnosu na ostale ljudske i životinjske djelatnosti. Njena odlika je u tome što je ona slobodna djelatnost koja se doživljava kao zabava, razonoda, do izvjesne mjere kao zadovoljstvo i uživanje. Ona u najmanjoj mjeri trpi prinudu bilo koje vrste, prirodnu ili društvenu. Hoće li prihvatiti jednu određenu igru i koliko će se u njoj zadržati - to je stvar ličnog opredjeljenja i lične odluke svakog pojedinca, bez obzira što mu igra, ako je već prihvati, vrlo često nameće i pravila koja su za nju obaveze što ih bez pogovora mora poštovati. Stoga

čovjek nigdje nije toliko slobodan i u pogledu prava i obaveza ravnopravan sa drugim koliko u igri. Tom slobodom i ravnopravnošću s drugima, igra se bitno razlikuje od rada, rata, političke djelatnosti, pa i od samog umjetničkog stvaralaštva. Čovjek odlučuje da se igra ne zato što je nečim prinuđen, već zato što u igri nalazi samo zadovoljstvo i samopotvrđivanje svojih kvaliteta i sposobnosti, a u pojedinim igrama, kao što je i šahovska igra, motiv može biti i novac ili neka druga materijalna vrijednost.

Igru, kao složeni skup fenomena, teško je na zadovoljavajući način definisati. Od mnoštva definicija igre, meni je najbliža Huizingova definicija igre; “Igra je dobrovoljna akcija ili aktivnost koja se vrši u određenim utvrđenim granicama vremena i mjesta, prema slobodno prihvaćenim ali sasvim obaveznim pravilima pod uslovima da ima cilj u sebi samoj, praćena osjećanjem napetosti i radosti kao i svijesću da se u igri postaje nešto drugo u odnosu na svakodnevni život.”

Prema klasifikaciji igara po Rože Kojou igre se dijele na četiri osnovne grupe: takmičarske, hazardne, igre prerusavanja i igre zanosa. Pokušavajući da šahovsku igru svrstamo u jednu od pomenutih grupa nije bilo moguće. Jer, šahovska igra je i takmičarska i hazardna i igra prerusavanja i igra zanosa. Međutim, sa gledišta sadržaja, igre kao cjelinu, čine dvije velike skupine: igre tijela i igre duha. Kao najizrazitiji primjer, čija suština nije u fizičkim, već u psihičkim aktivnostima, je šahovska igra. U osnovi šahovske igre je smišljanje, domišljanje i proračun.

Međutim, opšte je mišljenje, da šahovskoj igri pripada posebna uloga među igrama. Za šah se kaže da je “kraljevska igra” “igra kraljeva” “kralj igara”. To je jedina igra koju je dozvoljeno igrati u prostorijama britanskog parlamenta. Jedan humorista je rekao da je šah previše težak da bi bio igra, a previše lak da bi bio nauka. Užitek prilikom igranja je mnogo iznad užitka kod drugih igara. Šah se, pored svojstava igre u najširem smislu, približava umjetnosti i nauci.

OPŠTA ZAPAZANJA O ŠAHOVSKOJ IGRI

Šahovska igra (šah) je jedna od najstarijih igara u zapadnoj civilizaciji, nastala između 600 i 700. godine naše ere. U Evropi je zastupljena od 13 vijeka. Međutim, tek u poslednjih oko 150 godina šah je postao opšteprihvataena i popularna igra. Budući da se šah igra u suštinski istoj formi u svim civilizovanim zemljama, postao je pravo kosmopolitsko sredstvo komunikacije.

Za mnoge šahiste šah postaje posebna fascinacija. Za vrijeme igre sve ostalo može biti zaboravljeno: žena, prijatelj, porodica, posao. Šah postaje svijet za sebe. Šahovska partija može trajati satima, ponekad čak danima, a sve misli o spoljnom svijetu ostaju po strani. Mogućnost bježanja od svijeta radi šaha tako je primamljiva da mnogi realno sagledavaju opasnost, odriču se igre potpuno i vraćaju joj se samo kad ostale obaveze ne stoje na putu.

Jedan nepoznati sveštenik iz 17. vijeka opisao je vrstu draži koju šah ima. Nazvao je “zlo šaha” :

- “On (šah) je izvrstan za gubljenje vremena. Koliko sam mnogo dragocjenih sati rasipnički proveo u ovoj igri!

- Postao sam njegovo začarano vlasništvo. Bio sam kao omađijan. Kad bih počeo, nijesam imao snage da prekinem.

- Zbog njega sam kršio mnoge svečane odluke, zaricanje, zakletve i obećanja ...

- On je uznemirio moju savjest i razbio moj mir. Kad sam bio najozbiljniji, tužno sam razmišljao o njemu. Nalazim da kad bih sad morao da umrem, uspomena na tu igru jako bi me uznemiravala i zurila mi u lice...”

U znatnom kontrastu sa fascinacijom koju gaje privrženici ove igre, stoji nezainteresovanost posmatrača. Oni su skloni da na šah gledaju kao na hladnu, nezanimljivu, dosadnu, visoko intelektualnu vrstu ukrštenice visoke klase, i ne mogu da shvate buru emocija koju izaziva šahovska igra.

Za igranje šaha potreban je određen stepen intelektualnog razvoja. Djetetu mlađem od osam godina teško je da postigne dovoljnu vještinu da bi uživao u igri i obično se prije desete godine života djeca ne posvećuju šahu. Opšte je mišljenje da je za vještinu u šahovskoj igri neophodan visok nivo inteligencije. Dakle, interesovanje za šahovsku igru javlja se u određenim životnim periodima. Prvi talas dolazi obično u predpubertetskom periodu, od 10. do 12. godine. Zatim, u ranom adolescentnom dobu obično dolazi do privrženosti igri. Djeca i odrasli koji igraju šah, tretiraju ga kao jednu od najvećih životnih briga. Proučavaju ga, igraju danju i noću, komuniciraju sa drugima, ranije, pismima pa čak i preko radija, a danas to najčešće čine preko interneta.

Najvažnije u šahovskoj igri je napredovati i pobijediti drugog igrača, i svi naponi su u tom pravcu. Uzbudjenje prilikom pobjede nad protivnikom često je veliko kao ono kada se dobije visoka ocjena u školi ili unapređenje na poslu. Dok napreduje, igrač je potpuno okupiran igrom. Međutim, prije ili kasnije, on dostiže “plafon” i iz ovog ili onog razloga ne može da ide naprijed. Tako mnogi izgube interesovanje pa, ili skraćuju vrijeme koje posvećuju šahovskoj igri, ili je potpuno ostavljaju. Samo malo njih ostaje konstantno vezano za šah cio život.

Šah naglašava određene aspekte inteligencije više od drugih igara. To se posebno odnosi na četiri aspekta inteligencije: pamćenje, vizuelizaciju, organizaciju i imaginaciju.

Pamćenje šahovskog eksperta je visoko specijalizovano i adaptirano tako da on često izvodi podvige koji laiku izgledaju nevjerovatni. Majstor može da igra na pedeset tabli istovremeno. Ako se pozicija na bilo kojoj tabli promijeni i na najtrivijalniji način, kao što je pomjeranje pješaka za jedno polje, on će odmah prepoznati promjenu. Iako toga nije svjestan, jasno je da su mu u sjećanju, veoma tačno, svih pedeset tabli.

Vizuelizacija je esencijalna zato što igraču nije dozvoljeno da pomjera figure izuzev za povlačenje aktuelnog poteza (poznato pravilo “taknuto - maknuto”). Stalna vizuelizacija razvija sposobnost šahiste da igra ne gledajući šahovsku tablu ili figure (“na slijepo”). Svaki šahovski majstor može da odigra jednu ili više partija na slijepo bez previše problema. Da bi se nosio sa tolikim brojem varirajućih slika na šahovskim tablama i da asociira korektnu sliku sa njenim brojem, šahista mora biti u stanju da vizualizira svaku sliku tačno i po volji. Memorija takođe igra značajnu ulogu. Na primjer, poslije egzibicije na slijepo, šahista može da ponovi pravim redosledom korektnu poteze svih odigranih partija.

Organizacija, kao jedan od aspekata opšteg rasuđivanja, takođe je od suštinskog značaja. Igrač mora biti u stanju da koordinira i sjedinjuje akcije figura na način koji obezbjeđuje maksimum efikasnosti. U ovom slučaju šahovska strategija je slična vojnoj strategiji, pa neke vojne škole, imaju šah kao obavezan predmet.

Imaginacija koja se koristi u šahu povezana je sa vizuelizacijom, ali je u određenoj mjeri nezavisna od nje. Sam šah je vještačka tvorevina. Kao muzika, slikarstvo i književnost, može postati svijet za sebe, odvojen od praktičnih problema i bez dodira sa svakodnevnim stvarima. Šahovska igra posebno pruža mogućnost za imaginativno izražavanje, što je povezuje sa svijetom umjetnosti.

Da bi koristio intelektualne mogućnosti i da bi bio u stanju da veže libidinalnu energiju na ovaj način, ego mora posjedovati značajan stepen snage. Za razliku od osjećaja svemoćnosti kod kockara, odbrane kod šahista dolaze iz relativno kasnog stadijuma ličnosti. Tako, zamjena akcije mislima, na prvi pogled izgleda kao jednostavan primjer dobro poznatog opsesivnog mehanizma, ali prenijeti ovo na šah u cjelini bilo bi veliko pojednostavljivanje. Za razliku od pravih opsesivača, šahista prekida svoje fantazije akcijom. On izlazi iz svog fantastičnog svijeta i koristi stvarne mogućnosti koje traže visok stepen razvoja ega za njihovu primjenu.

Mnogi šahovski velikani govorili su i pisali o šahu na način kako su ga oni doživljavali. U mnoštvu različitih poimanja šahovske igre, za ovaj rad izdvojih bih razmišljanje Pola Mortija i Vilhelma Štajnca.

Pol Morti (1837 - 1884), na jednom prijemu suprotstavljajući se tezi da je on profesionalni igrač, rekao je sljedeće:

“Šah nije samo lijep i naučan, nego i najmoralniji od svih zabava. Za razliku od ostalih igara od kojih je novac kraj i cilj takmičenja, on preporučuje sebe svojom mudrošću, činjenicom da se bitka ne vodi zbog nagrade ili slave. On je eminentno i nedvosmisleno filozofska igra. Neka šahovska tabla zamijeni kartaški sto i vidjeće se veliki napredak u moralu zajednice

Šah nikada nije i nikad neće biti drugo osim rekreacije. On ne smije biti povlađivan na štetu drugih i ozbiljnijih aktivnosti - ne bi smio da apsorbuje i obuzme misli onih koji ga obožavaju na njegovom svetištu, već mora biti stavljen u pozadinu i zadržan u, za njega u prikladnom području. Kao puka igra, relaksacija od surovih zahtjeva života, on zaslužuje preporuku” .

Vilhelm Štajnc (1836 - 1900) za razliku od Marfija na šah je gledao kao na više od igre. U pismu koje je Štajnc uputio izvjesnom Bahmanu (1896) navodi:

“Šah nije za plašljive ljude. On zahtijeva cijelog čovjeka koji se ne drži ropski onoga što je zavješano, već nezavisno pokušava da pronikne u dubine igre. Istina je da sam veoma kritičan i da me nije lako zadovoljiti, ali zar ne treba biti kritičan u situaciji kad tako često čujemo površne ocjene pozicije koje se mogu razjasniti samo kroz istraživanje. Zar ne treba da budemo zabrinuti kad vidimo kako se neki dogmatski drže antičkih metoda samo da bi izbjegli uznemiravanje svog konfora. Da, šah je težak, on zahtijeva rad, ozbiljno razmišljanje i marljivo istraživanje. Samo nemilosrdna kritičnost može da dovede do cilja. Ali mnogi, na žalost, kritiku vide kao neprijatelja a ne kao vodiča do istine. Ali niko me neće skrenuti sa puta prema istini.”

ZAKLJUČAK

Zar šahovska igra nije jedinstvena sprega svih protivurječnosti, prostora, pa ipak vječno nova, mehanički po prirodi, a djeluje samo pomoću mašte, ograničena u geometrijski krutom prostoru, a pri tom neograničena u kombinacijama, u stalnom razvoju, a ipak “jalova” umovanje koje ne dovodi ni do čega, matematika koja ništa ne sračunava, umjetnost bez djela, arhitektura bez supstance, ali pri svemu tome dokazano trajanje u svome postojanju i opstajanju više nego sve knjige i djela, jedna igra za koju niko ne zna koje ju je božanstvo donijelo na zemlju, da bi izoštrila čulo, suzbila dosadu, napregnula dušu. Gdje je šahovskoj igri početak a gdje kraj. Na ovo pitanje niko do danas nije dao precizan odgovor, što potvrđuje našu tezu da misterija šahovske igre još nije razriješena, a kad će, i hoće li, ne znamo.

LITERATURA

1. Tadić B. (1985). Misterija igre, NIO “Univerzitetska riječ” - Titograd
2. Ruben Fajn (2003). Psihologija šahiste (prevod sa engleskog) , Oktoih” - Podgorica.
3. Laković Đ. (2000). Momačke viteške igre, Ministarstvo sporta u Vladi Republike Crne Gore, Podgorica.
4. Lutovac M. (2001). Šahovski vjenac, Srđa Dragašević i autor, Bar.
5. Milosavljević R. (2004). Istaknuti ljudi i šah - leksikon, Šahovski savez Crne Gore, Podgorica.
6. Nemeč P. (1999). Elementarne igre i njihova primena, Izdavačka zadruga IDEA, Beograd.
7. Đukanović B, Božović R, Bešić M. (2001). Svijet sporta - istraživanje sporta u Crnoj Gori, CID, Podgorica.

SUMMARY

If we relife of enigmatic, unexplainable, and partly mysterious, the chess game would lose much of its genuine nature, which wouldne, to be characterized any more by that original allure of enchanting. Chess game does not reveal all its secrets neither in regard to its origin nor in regard to its place in the life of an individual or the society. Therefore, chess game is extremely interesting filed of research from the sociological, socio-psychological, anthropological, cultural and other aspects.

While elaborating this theme from all these aspects i have tried to come up with the answer to the question: Where is the beginning and the end of the chess game? On this questin, until now no one has given the precise answer, the answer which acknowledges the thesis that mystery of the chess game has not yet been resolved, and we dont, know if will be and when it will be resolved.

„Monitor”, 15. april 2006.

Više nije tajna koje su najbolje prirodne sredine za trening pojedinih atletskih disciplina. Rekreativci su mogli saznati koliko je opravdano nošenje pojasa za leđa u fitness aktivnostima, te o planinskom biciklu kao korisnom rekvizitu. U dijelu koji se bavio novim tehnologijama i odnosima, pokazano je kako doći do vrhunskog rezultata, otkrivena je strategija menadžerskog upravljanja konfliktima u sportu, obrađene su vrste komunikacija u sportu i korišćenja bežičnog interneta za potrebe sporta, prezentirana su i neka razmišljanja o sportu u dvadesetprvom vijeku. Napokon, trenerima je pokazano kako paralelno moraju biti i istraživači, ali i menadžeri, ako žele da budu uspješni.

INOSTRANA ISKUSTVA: Imajući u vidu aktuelni trenutak crnogorskog sporta uoči referenduma, te posao koji crnogorskim savezima neminovno predstoji ukoliko ishod izjašnjavanja bude pozitivan, možda i najatraktivnije prezentacije imali su gosti iz inostranstva. Tako su kolege iz Hrvatske predstavile softverski paket *COMET HNS*, kojim su na kongresu Evropske fudbaleske federacije UEFA u Nionu predstavile Hrvatski nogometni savez. Način na koji su to uradili, za koji je UEFA pokazala interesovanje, mogao bi biti model na kojem bi domaći savezi bazirali svoj način rada. Sveobuhvatna dinamička prezentacija sadrži informacije o svim klubovima, ligama, podsavezima, stadionima, evropskim rezultatima... do iscrpnih generacija svakog aktivnog fudbalera. S druge strane, sve značajniji aspekt sporta, koji se tiče marketinga, sponzorstava, odriđivanja transfera, zaključno sa sve unosnijom prodajom TV prava, učesnicima je prezentirala njemačka kompanije *Global Sportnet* iz Hamburga. Agencija je težište stavila na ciklus TV prava najinteresantnijih događaja iz samo četiri sporta: fudbala, boksa, Formule 1 i jedrenja da bi pokazali kako to uspješno rade. Prvi put je u vidu i *Informacioni sistem sporta u Crnoj Gori*, Uprave za sport RCG. Njihova je prezentacija, u odnosu na projekat *COMET HNS*,

DUŠKO BJELICA, PREDSDJEDNIK CSA

Pratimo okruženje

- Drugi kongres i Treća međunarodna naučna konferencija CSA donijeli su dosta toga novog, kad se misli na metodologiju rada u sportu i na nove tehnologije u sportu, a posebno u oblasti društveno-ekonomskih odnosa. Takođe, imali smo ugledne goste iz Njemačke, predstavnike firme *Global Sportnet*, koji su predstavili profil agencije. Radi se o direktnom iskustvu rada u marketingu, TV pravima, sponzorstvima, transferima jedne evropske kuće s velikim iskustvom i visokim rejtingom, a sveje to povezano sa sportom. Predstavljen je informacioni sistem sporta u Crnoj Gori, kao i softver paketa *COMET HNS*, koji je u nešto modifikovanom prikazu predstavljen i na kongresu UEFA u Nionu, kaže dr Duško Bjelica, predsjednik CSA.

MONITOR: Koliko će od toga biti primjenjivo u praksi?

BJELICA: Zavisí od stručnih ljudi. Međutim, ljudi koji su boravili na kongresu, uglavnom su ljudi od nauke, koji na taj način proširuju znanja i čine ih dostupnim javnosti, predajući ih nama. Nažalost, ono čime se mi bavimo nije lako ni implementirati u sportskim klubovima. U većini klubova, ne u svima, ali u većini rade stručnjaci koji nijesu kadri da to implementiraju. To je za njih velik zalogaj i velika nepoznanica.

MONITOR: Kako im pomoći da se osposobe?

BJELICA: Treba im pomoći da se usavršavaju. Malo ih je bilo na našem skupu. Možda nijesu došli i zbog toga što bi bili inferiorni sa svojim znanjem. Mi u struci ne treba da smo sujetni. Kao predsjednik CSA svakodnevno pitam nešto nekoga. Samo na taj način možemo „slizati” i pratiti trendove. Kad bi se u struci oslanjali sami na sebe, ne bismo daleko stigli. Pitanje je, u ovim uslovima, koliko ćemo uopšte moći da stižemo. Sa ova tri naučna skupa CSA možemo kazati da zemlje u okruženju možemo pratiti, ali da smo daleko od onoga gdje bi trebalo da budemo.

djelovala zaista siromašno.

Implementacija savremenih trendova u sportu morala bi naći mjesto u crnogorskom državnom programu koji reguliše ovu oblast. Bez toga nema vrhunskih rezultata

i kontinuiranih uspjeha. Što prije to shvatimo, prije ćemo postati ono što mislimo da smo - zapažena sportska nacija.

Millivoje KOVAČEVIĆ